
*Л.П. Комісар,
аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК СЕМІОТИКА, ОРІЄНТОВАНА НА КОД (АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНО-СЕМІОТИЧНОЇ ТЕОРІЇ УМБЕРТО ЕКО)

Одним із найсуперечливіших понять сучасного культур-філософського дискурсу є феномен інтертекстуальності, який досліджується в різноманітних галузях гуманітарних дисциплін: у семіотиці культури, сучасній комунікативній теорії, лінгвістиці, літературознавстві та ін. Актуальність розгляду зазначеної проблеми зумовлена тим, що формулювання цілісної концепції культури неможливе без детального вивчення ідеї інтертекстуальності, яка, незважаючи на численні теоретичні доробки, до сьогодні вважається недослідженою.

Починаючи з 60-х років ХХ ст., відтоді, як поняття інтертекстуальності набуло значущості в постструктуралістській філософії, науковці різноманітних філософських напрямів займаються аналізом проблеми інтертексту. Можемо назвати таких дослідників, як Р.Барт, М.Бахтін, М.Бологова, Т.Борисова, Б.Гаспаров, Дж.Гопкінс, Ж.Деріда, У.Еко, Ж.Женет, Л.Жені, І.Ільїн, Г.Косіков, Ю.Крістева, Ж.Лакан, Є.Левченко, Ю.Лотман, Ж.-Н. Марі, Н.П'єге-Гро, С.Рабо, М.Ріфатер, О.Ревзіна, М.Фуко, А.Чувакін, Ш.Шаадат та ін. Незважаючи на численні рефлексії з приводу феномену інтертексту, важливим, проте проблематичним, на нашу думку, є дослідження інтертекстуальності та суміжних з нею понять саме в семіотичному аспекті. Мета нашої статті полягає в аналізі провідних понять сучасного комунікативно-семіотичного дискурсу на прикладі теоретичних доробків У.Еко: визначення семіозису, тексту, авторської функції та інтертекстуальності.

На думку У.Еко, семіологічне дослідження розглядає всі феномени культури як факти комунікації, а окремі повідомлення організовуються і стають зрозумілими у співвіднесеності з кодом [2, 36]. У. Еко прагне описати структуру (яку, проте, він називає "відсутньою"), виявити коди на рівні феноменів комунікації. Комунікативний ланцюг будується тоді, коли певне повідомлення, організоване на базі одних кодів, інтерпретується за допомогою інших, і, як наслідок, виявляється носієм багатьох значень і смислів [2, 471]. Таким чином, семіотична проблематика виводить нас у простір досліджень феномену інтертекстуальності, проблеми значущої й актуальної. У.Еко пропонує власне бачення текстологічної теорії, спираючись, проте, на провідних дослідників, які плідно працювали в цій галузі. Згадуючи в своїх дослідженнях Р.Барта, Ю.Крістеву, М.Ріфатера, У.Еко вибудовує свою власну концепцію, яку ми подамо в межах цієї статті.

Розглянемо визначення інтертекстуальності як "універсальної енциклопедії" в світлі комунікативно-семіотичної теорії У.Еко. Є тексти, які можуть не лише вільно інтерпретуватися, а і створюватись у співробітництві з їх адресатом; вихідний текст у такому випадку виступає як змінний тип, що передбачає численні інтерпретації. Виникає проблема необмеженого семіозису (за визначенням Ч.Пірса), яка і стала основою "Теорії семіотики" У.Еко. Аналізуючи провідні поняття теорії знаків Ч.Пірса, У.Еко особливу увагу приділяє визначенню семіозису. Семіозис – це потрійне відношення (взаємодія), в якому одне "дещо" виступає як знак іншого "дещо" (об'єкта) для третього "дещо" (інтерпретатора). Як інтерпретатор постає чиясь свідомість, присутня фактично чи потенційно. Третім учасником семіозису є не інтерпретатор у цілому, а те в ньому (наприклад, деяка зміна стану його свідомості), що виникає під дією знаку об'єкта (у Ч.Пірса – це інтерпретанта). Таким чином, семіозис – це дія, яка пов'язана зі співробітництвом трьох суб'єктів: знаку, його об'єкта і його інтерпретанти, причому цей потрійний вплив не зводиться до відношення між парами. В інтерпретанті об'єкт

залишається деякою гіпотезою, що забезпечує прагматичну легітимацію того факту, що ми користуємося знаками. Коли йдеться про об'єкти, інтерпретанта діє на другому плані як непомітний, але ефективний посередник, котрий дає нам змогу розуміти знаки і застосовувати їх у конкретних системах. Інтерпретанта – це ідея, яку знак породжує в свідомості інтерпретатора. Власне “значенням” знаку У.Еко і називає інтерпретанту, що відкривається лише за правильного розуміння самого знаку. Таким чином, значення – це ряд інтерпретант. За Ч.Пірсом, значення знаку містить у собі в зародковій формі всі ті тексти, в які цей знак може бути вставлений. “Знак є текстовою матрицею” [3, 306]. Теорія значення і інтерпретант застосовується як до умовиводів, так і до окремих термінів; отже, зміст окремого терміну схожий на енциклопедію.

Термін сам по собі – це стаття енциклопедії, що містить усі характеристики, яких набуває термін з кожним новим висловлюванням. Оскільки кожен знак інтерпретує інший знак, то базовою умовою семіозису є відсилання від одного знаку до іншого. При цьому кожна інтерпретанта певного знаку, будучи в свою чергу також знаком, стає тимчасовим мета- семіотичним конструктором, який виступає в даному випадку “тим, що пояснює” стосовно інтерпретованого, “того, що пояснює”. Так, У.Еко характеризує “необмежений семіозис” знакової теорії Ч.Пірса: кожна репрезентація відсилає до іншої репрезентації, а та – до наступної. Кінцева інтерпретанта не є скінченною в хронологічному сенсі: семіозис помирає в кожен даний момент, але, ледь померши, одразу постає з попелу, як птах Фенікс [3, 327]. Дія, яка повторно відбувається у відповідь на певний знак, стає новим знаком, репрезентацією закону, що інтерпретує вихідний знак і кладе початок новому і нескінченному процесу інтерпретації. Кінцева інтерпретанта – це одночасно і результат, і правило. В цьому сенсі “коло семіозису замикається в кожен мить – і не замикається ніколи. Система семіотичних систем, яка може видатися нереальним світом культури,.. спонукає людей впливати на світ...” [3, 328].

Кожна культура в будь-якій сфері своєї життєдіяльності віднаходить стійкі відношення (кореляції) між різними вираженнями (У.Еко вживає термін “репрезентанти”), тому кожен з них у свою чергу інтерпретує іншого. Отже, інтерпретанти – це відповідності, які перевіряються і описуються, асоціюючись, за загальною згодою, з іншим знаком. Процес необмеженого семіозису, за У.Еко, показує нам, як означування, постійно співвідносячи один знак з іншим знаком (чи з рядом інших знаків), вимальовує елементи культури “асимптотично”, ніколи не дозволяючи до них доторкнутися безпосередньо, але роблячи їх доступними через посередництво інших елементів. Семіозис пояснює себе сам: цей постійний колообіг є нормальною умовою означування, дозволяючи у процесі комунікації використовувати знаки для того, щоб говорити про предмети і явища світу [3, 328]. Можемо зауважити, що семіотична теорія У.Еко перетинається з інтертекстуальною теорією М.Ріфатера в обґрунтуванні значущості поняття “інтерпретанта”, якому обидва дослідники приділяють багато уваги, і без якого, на думку обох, не можливе функціонування ні семіозису (в теорії У.Еко), ні інтертекстуальності (в теорії М.Ріфатера).

В семіотичних дослідженнях М.Ріфатера інтерпретанта є обов'язковою умовою для функціонування інтертексту. В даному випадку йдеться про іконічний текст, що наявно демонструє власну формальну структуру. Тут цілісність смислу знаходиться поза текстом, тобто передбачає реконструкцію, що здійснюється на основі інших текстів християнської культури. “На рівні мімесісу, – зазначає М.Ріфатер, – у процесі якого читач послідовно входить до тексту, йому здається, що слова мають за свої референти речі. Але на рівні семіозису з'ясовується, що вони мають за свої референти інші тексти... Отже, текстуальність має своє відношення і до інтертекстуальності” [1, 160]. Згідно з ріфатерівською версією тріади значення текст та інтертекст будуть подвійною структурою (“квазі-інтертекстовою”), яка здатна проводити відсилання тексту до свого інтертексту. Відповідно до цього вводиться поняття інтерпретанти як форми іншого тексту, що корелює з поняттям “проміжного знаку” у Ч.Пірса. Знакові відповідає текст (Т), а об'єкту

– інтертекст (Т'), щодо якого і встановлюється референція. Інтерпретанта набуває значення “третього тексту”, котрий використовується як частковий еквівалент знакової системи, що конструюється. Інтерпретанта тут є певним медіатором (знаком-провідником). Таким чином, інтертекстуальність функціонує в тому випадку, коли прочитання від (Т) до (Т') проходить через інтерпретанту [4].

У своїх теоретичних доробках У.Еко чимало уваги приділяє поняттю “текст”, висловлюючи як власне бачення цієї проблематики, так і спираючись на доробок інших дослідників. “Відкритий текст” є характерним прикладом необмеженого семіозису; в самому процесі його породження передбачаються способи його інтерпретації. Сонет “Кішки” Ш.Бодлера, на думку У.Еко, – це текст, який потребує співтворчості з боку читача, створюючи для нього ситуації інтерпретаційного вибору; “читач як активний початок інтерпретації – це частина процесу породження тексту” [3, 15]. Теорію семіотики У.Еко неможливо зрозуміти і без аналізу його поняття комунікації. Так, повідомлення як складовий елемент моделі комунікації (до неї входять відправник, повідомлення і адресат (одержувач) – це певний текст, тобто цілий комплекс різноманітних повідомлень, закодованих різними кодами і функціонуючих на різноманітних рівнях означування. На думку У.Еко, автор, створюючи текст, повинен мати на увазі деяку модель можливого читача (М-Читача). Численні тексти визначають свого читача тим, що потребують для свого розуміння енциклопедичної компетенції. Така компетенція – це лінійна маніфестація тексту з системою кодів і субкодів, яка знаходиться в тій мові, якою написаний даний текст [3, 17]. Поряд з поняттям “формат енциклопедії”, У.Еко аналізує і поняття “формат словника”, називаючи словник “перевдягнутою енциклопедією”. Таким чином, для У.Еко і словник, і енциклопедія – це тексти, мета яких – зафіксувати ті знання, які існують у певному суспільстві; точніше – знання про значення знаків, які вживаються в цьому суспільстві (передусім слів і побудованих з них виразів). При цьому словник менш “амбіційний”: словникова стаття являє собою різновид енциклопедичної статті; словник – це загальне ядро фактичних думок про фактичне культурне визначення, яке суспільство погоджується прийняти для конкретної одиниці змісту. Поняття “енциклопедії”, на думку У.Еко, більш “амбіційне”. Енциклопедія повинна надавати свідчення про поведінку певного виразу в різних контекстах і за різних обставин; енциклопедія – це сітка, в якій будь-які одиниці можуть пов’язуватися з будь-якими іншими. Отже, “енциклопедична компетенція” для У.Еко – це запас знань про мову, яка використовується як система кодів і субкодів, що її утворюють, які у свою чергу читач використовує при інтерпретації тексту. Таким чином, добре організований текст передбачає певний тип компетенції, що має нетекстове походження, але, з іншого боку, даний текст також сприяє створенню – власне текстовими засобами – потрібної компетенції [3, 19]. У.Еко веде мову про “відкриті” тексти, які активно працюють тоді, коли кожна інтерпретація відображається у всіх інших можливих інтерпретаціях (як приклад – поезика Джойса).

Цікавою для аналізу є думка У.Еко про подібність тексту до лабіринту: так, автор може передбачити “ідеального читача”, здатного оволодіти різноманітними кодами і готового сприймати текст як лабіринт, складений з множини заплутаних маршрутів. Але при цьому є важливими не маршрути як такі, а лабіринтоподібна структура самого тексту. У.Еко зазначає, що читач не може використовувати текст за власним бажанням, а лише так, як сам текст хоче бути використаним [3, 21]. Зазначимо, що така думка відображає постструктуралістське уявлення про несвідоме тексту, про текст як деяку продуктивну реальність. За власного бачення текстового аналізу У.Еко спирається і на інших провідних дослідників текстових теорій, а саме на Р.Барта, М.Ріфатера, М.Бахтіна. Отже, відкритий текст передбачає “закритого” М-Читача (фіксовану модель читача) як складову своєї структурної стратегії. Тут можемо провести паралель з бартівським розумінням тексту: “Лише текст, такий як він є, говорить нам, якого читача він передбачає. Чіткість текстового задуму... створює свободу для М-Читача даного тексту. Якщо існує “наслода

текстом” [у сенсі Р.Барта], то вона може бути пробуджена... лише за допомогою самого тексту, який сам прокладає всі шляхи до “хорошого” читання” [3, 23].

У.Еко, аналізуючи визначення тексту, наголошує на обов’язковій комунікативній природі текстів: якщо текст розглядається саме як текст, особливо розрахований на широку аудиторію, то відправник і адресат присутні в ньому як “актантні ролі” (тобто такі, що беруть участь у процесі в будь-якому вигляді і в будь-якій ролі) цього повідомлення (тобто тексту). Вказуючи на комунікативну сутність тексту, У.Еко пропонує для розгляду власне бачення поняття автора.

Розглянемо аналіз авторської функції в світлі семіотичної теорії У.Еко. На думку дослідника, в текстах-повідомленнях автор – це:

- стиль чи текстовий ідіолект, причому цей ідіолект належить не лише особистості, а й жанру, соціальній групі чи історичній епосі;
- просто актантна роль (Я = суб’єкта даного твору);
- іллокутивний сигнал (тобто дія, яка здійснюється самим фактом її назви в мовленні, наприклад, вислів “Я обіцяю”) чи перлокутивний оператор (дія, яка може бути як здійснена, так і не здійснена іллокутивним актом: “умовляти”, “відговорювати” з допомогою мови).

Цікавою також є і думка У.Еко про автора як “текстову стратегію”. Аналізуючи приклад з “Філософських досліджень” Л.Вітгенштайна стосовно поняття “гра”, У.Еко говорить про текстову стратегію, яка активізує М-Читача: “В даному тексті Вітгенштайн – ...деякий філософський стиль, а його М-Читач – ...інтелектуальна здатність сприймати цей стиль і брати участь у його актуалізації” [3, 24]. Отже, У.Еко в своєму аналізі схильний до використання поняття автора як “текстової стратегії”, а терміна “М-Читач” – як комплексу сприятливих умов, які визначаються в кожному окремому випадку самим текстом і які мають бути виконані для того, щоб даний текст повністю активізував свій потенційний зміст.

Розглянемо детальніше аналіз тексту та його рівнів у теоретичних доробках У.Еко для визначення поняття інтертекстуальності в її семіотичному аспекті. Текст – це деякий “синтактико-семантико-прагматичний пристрій, передбачувана інтерпретація якого є складовою процесу його створення”; конкретніше – “ідеальний” текст – це деяка система вузлів чи сплетінь; слід встановити, в яких з них очікується і стимулюється співробітництво-співтворчість М-Читача [3, 25]. Вчений вважає, що подібний аналіз найкраще продемонстрований на прикладі бартівського “Саразіна”.

У.Еко репрезентує “ідеальний” текст з найбільшою кількістю структурних рівнів, розглядаючи моделі вигаданих наративних текстів: художньо-наративний текст веде мову про можливий розвиток подій; на думку У.Еко, саме художні тексти є найцікавішими для семіотичного аналізу. Ведучи мову про текстові рівні, дослідник зазначає, що у власне лінійній маніфестації тексту (яка представлена читачу) ми не віднайдемо жодних рівнів тексту. У.Еко демонструє визначення, дане Ч.Сегре: “рівень” і “породження” тексту – це дві метафори: автор не “говорить”, він “вже сказав”. При сприйнятті тексту ми маємо справу з планом вираження (як рівнем мовного знаку, що сприймається безпосередньо) – і зовсім не очевидно, що те, як ми сприймаємо текст, перетворюючи план вираження у план змісту (тобто в те, що виражається знаком, його значення, смисл), відображає процес, під час якого деякий задуманий зміст перетворюється в дане вираження. Тому поняття “рівні тексту” є виключно теоретичним і належить до метамови семіотики.

Реальний хід інтерпретації тексту виражений у лінійній маніфестації тексту (це так звана лексемна поверхня тексту). При сприйнятті наративного тексту виникає метатекстове висловлювання, яке ускладнюється тоді, коли читач реконструює (наприклад, як філолог) вихідні обставини, за яких був створений даний текст. Коли встановлені ці зовнішні обставини, вони перетворюються в елементи енциклопедичного знання (у контекстуальні переваги, фрейми та інші види гіперкодування). Якщо в процесі читання читач віднаходить між світом власного досвіду і світом, зображеним у тексті,

певні розбіжності, то він [читач] при цьому очікує додаткової семантичної інформації, яку можуть надати структури дискурсу. Читач зіставляє лінійну маніфестацію тексту з системою кодів і субкодів, що вміщена в мові, якою написаний даний текст. Цю систему У.Еко називає “енциклопедичною компетенцією”; саме тут репрезентована трансформація плану вираження в план змісту. Таку складну операцію У.Еко іменує “амальгамуванням” семем. Ця операція ускладнюється ще “контекстуальними значеннями”, незважаючи на те, що нібито зміст будь-якого словесного виразу передбачений словником і читачу потрібно лише декодувати план вираження лексема за лексемою, виймаючи з словника і компонуючи один з одним (“амальгамуючи”) відповідні смисли [3, 34–37]. Породження і інтерпретація тексту уможлиблюється, на думку У.Еко, з тих же причин, з яких лексичні значення стають зрозумілими, а речення – породжені та інтерпретовані. Тобто між словниковим і контекстуальним значенням слова немає глибокого “провалля”: інтерпретаційний процес тексту безперервний і “розкладання” його доволі непередбачуване.

При використанні “базового словника” читач застосовує запас слів, які мають формат такого словника; таким чином читач відразу ж визначає основні семантичні властивості висловлювання, що складають текст, щоб здійснити їх попереднє амальгамування. Контекстуальні ж уподобання – це закодовані абстрактні можливості зустріти певне висловлювання в його поєднанні з іншим висловлюванням, яке належить до тієї ж семіотичної системи (тобто до якоїсь конкретної мови). Такий семантичний механізм У.Еко і називає “енциклопедією”.

Продемонструємо можливості виникнення феномену інтертекстуальності у баченні У.Еко. Використання контексту і закодованих обставин спирається на той факт, що енциклопедія включає в себе інтертекстуальну компетенцію: кожен текст відсилає до попередніх текстів. Для реалізації інтертекстуальної функції потрібно оперувати “інтертекстуальними фреймами”. У.Еко називає “фреймом” комплекс знань про світ, які надають нам можливість здійснювати базові когнітивні акти: сприйняття, розуміння мовних повідомлень і мовні дії; фрейм – це вже потенційний текст чи концентрат оповіді, однак це ж саме можна сказати і про окрему систему, представлену в форматі енциклопедії. Читання будь-якого тексту, за У.Еко, залежить від досвіду читача по читанню інших текстів. Інтертекстуальна компетенція – це особливий випадок гіперкодування; вона створює свої власні інтертекстуальні фрейми. Інтертекстуальна компетенція (як гранична периферія семантичної енциклопедії) охоплює всі семіотичні системи, відомі читачеві. Існують деякі загадки, які можуть бути розгадані лише за допомогою інтертекстуальної інформації. Наприклад: у “Паризьких таємницях” Ежена Сю кожен персонаж (чи кожна ситуація) наділяються властивостями, які не виходять безпосередньо з тексту, а які читач був “запрограмований” вилучити зі скарбниці енциклопедії [3, 39–43].

Ми можемо зауважити, що процес функціонування інтертекстуальності У.Еко пояснює дещо відмінно як від постструктуралістської парадигми, так і від лінгвістичного бачення інтертексту (як взаємодії джерел і впливів). Як зазначалось, концепція У.Еко є найдотичнішою до бачення феномену інтертекстуальності М.Ріфатером. Так, У.Еко зауважує, що загальні фрейми належать до звичайної енциклопедичної компетенції читача (загальної для більшості представників носіїв тієї культури, до якої він належить); інтертекстуальні ж фрейми – це літературні топоси [“топос” – це тема даного фрагменту тексту], наративні схеми (в сенсі М.Ріфатера) [3, 44]. При користуванні інтертекстуальними фреймами читач спроможний здійснити “ідеологічне гіперкодування”: читач віднаходить у творі більше, ніж текст говорить на перший погляд, тобто виявляє приховані ідеологічні пресупозиції тексту. В результаті зіткнення ідеологічних субкодів інтерпретатора і автора навіть так звані “закриті” тексти відкриваються для інтерпретацій; так, художня вигадка перетворюється на документ, а невинна фантазія – на філософське твердження.

Для подальшого аналізу функціонування інтертекстуальних фреймів розглянемо поняття лексеми (у розумінні У.Еко). Отже, лексема є потенційним семантичним утворенням, яке майже ніколи не реалізується в конкретних дискурсах; будь-який дискурс – це лише часткове використання тих численних потенцій, які може запропонувати йому лексематичний тезаурус: якщо дискурс і надалі йтиме своїм шляхом, то він “засіє” власний шлях відторгненими ним образами світу, які тим не менш продовжуватимуть жити в своєму потенційному існуванні, готові відродитися знову при найменшому зусиллі пам’яті. Зазначимо, що У.Еко вважає саме енциклопедію невичерпним сховищем лексем, культурною пам’яттю людства. Щоб здійснити власне процес “амальгації”, читач має обрати одну з потенційних властивостей лексем. Якби за подальшого читання тексту потрібно було б враховувати всі потенційні семантичні властивості лексеми, то читачу довелося б щоразу вирішувати нездійсненне завдання: викликати в своїй уяві як живу картину всю мережу взаємопов’язаних властивостей, яку енциклопедія приписує відповідній семемі. Тут говориться про “Глобальну Семантичну Систему”. “Семема” (в сенсі У.Еко) – це смисл мовного виразу, який конструюється з елементарних смислів – “сем”. У звичайних випадках усі властивості семемі не мають бути актуалізовані в свідомості читача. Вони лише потенційно присутні в його енциклопедії, тобто зберігаються в пам’яті культури, і читач віднаходить їх у семантичному сховищі лише в разі потреби. Тобто читач здійснює семантичні експлікації, актуалізуючи невиявлені властивості і семантичні натяки – саме тут ми помічаємо функціонування енциклопедичної інтертекстуальної компетенції читача.

Для здійснення всіх необхідних семантичних експлікацій недостатньо зіставити семемі. Для актуалізації дискурсивних структур потрібен текстовий оператор. На думку У. Еко, таким оператором є топос (як тема даного фрагменту тексту). І фрейми, і семемні уявлення засновані на процесах необмеженого семіозису і тому вимагають від читача відповідального співробітництва; адже читач вирішує коли і де продовжувати, а де й припиняти процес необмеженої інтерпретації. Отже, інтертекстуальність для У.Еко – це семантична енциклопедія: “Семантична енциклопедія потенційно нескінченна (чи скінченна, але необмежена); саме тому необмежений і семіозис: з крайньої периферії будь-якої даної семемі можна дійти до центру будь-якої іншої семемі – і навпаки. Оскільки ж будь-яке твердження містить у собі... інше твердження, то всякий текст може породити – за допомогою послідовного ряду інтерпретацій... – будь-який інший текст” [3, 48]. Таким чином, можливість функціонування інтертекстуальності У.Еко вбачає саме в нескінченності інтерпретаційного процесу за допомогою “необмеженого семіозису”.

Розглянемо можливості функціонування тексту, адже саме поняття тексту є необхідною передумовою для виникнення інтертекстуальності. У.Еко вважає, що зазвичай текст функціонує на основі кількох ієрархічно “включених” у нього топосів; існують топоси речення, дискурсу, наративу. Чим складніший текст, тим більшою є необхідність повертатися і перечитувати прочитане. Ефект “подвійного” читання виникає, коли ключові слова розсіяні по лінійній маніфестації тексту. Обраний топос визначає той ряд семантичних амальгацій, який і встановлює ізотопію, тобто єдиний рівень смислу. Фабула – це розповідна ізотопія; в міру руху фабули читач включається у співпрацю, намагаючись передбачити майбутні події. Щоб зробити передбачення, які можуть підтвердитися подальшим розвитком фабули, М-Читач застосовує інтертекстуальні фрейми. Щоб створити припущення-гіпотезу, читач застосовує всю множину вже прочитаних ним розповідних ситуацій (інтертекстуальні фрейми). Щоб віднайти ці фрейми, читач повинен “прогулятися” (тобто зробити екскурс) за межі тексту – в пошуках підтримки (тобто в пошуках аналогічних топосів, тем чи мотивів).

Цікавим і дуже метафоричним, на нашу думку, є таке висловлювання У. Еко щодо тексту: “Текст – не “кристал”. Якби він був кристалом, співтворчість читача була б частиною його молекулярної структури” [3, 71]; і далі – “... в тексті є набагато більше, ніж сниться нашим теоретикам тексту. Але і набагато менше, ніж їм сниться” [3, 74].

Отже, можна сказати, що мотив інтертекстуальної енциклопедичної компетенції (або інтертекстуального необмеженого семіозису) наскрізно пронизує теорію семіотики У.Еко, яка є значущою і важливою для аналізу і подальшого дослідження ідеї інтертекстуальності. Дотикаючись до провідних текстологічних теорій сучасності, вчений сформулював власне бачення феномену інтертексту, яке в свою чергу відразу посіло одне з чільних місць у світовій культур-філософській думці. Так, дослідник вважає, що естетична діалектика відкритості і закритості текстів залежить від базової структури інтерпретації тексту загалом. Ця інтерпретація уможливується завдяки системі кодів і субкодів, які утворюють світ енциклопедії. Семантичний простір – внутрішньо суперечливий за своєю суттю; цей простір регулюється механізмом необмеженого семіозису, який у свою чергу конструює його. Такий простір може бути організованим лише за допомогою співтворчої діяльності читача, який актуалізує текст. “Надавши... можливість семіотиці вдосталь поговорити про тексти, справедливо надати потім слово тексту, який сам розкаже про свою семіотичну стратегію” [3, 77] – на нашу думку, саме це зауваження найкраще відображає бачення У.Еко як семіотичної, так і текстологічної теорій сучасності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Крымский С.Б., Парахонский Б.О., Мейзерский В.М.* Эпистемология культуры. – К., 1993.
2. *Эко У.* Отсутствующая структура. Введение в семиологию. – СПб., 2004.
3. *Эко У.* Роль читателя. Исследования по семиотике текста. – СПб.-М., 2005.
4. *Hopkins J.* La thйorie sйmiotique littйraire de Michael Riffaterre: matrice, intertexte et interprйtant // Cahiers de Narratologie // Rйcit et йthique. – № 12 // <http://www.revel.unice.fr>